

Af Mikkel Kamp

”Nej far. Jeg synes ikke, du har ret i, at kvantitative analyser altid er mere retvisende end kvalitative. Og vil du i øvrigt række mig gryden med kartofler?”

Sådan kunne et helt almindeligt brudstykke af en samtale mellem en gymnasieelev og forældrene lyde hen over middagen med oksesteg, fiskefilet eller rødbedebøf. Hvordan den bliver modtaget, afhænger i høj grad

af forældrenes baggrund. Har forældrene selv gået i gymnasiet og senere måske taget en akademisk uddannelse, vil de muligvis ikke tænke videre over sønnens sprogbrug og fortsætte med at argumentere for deres udgave af sandheden. Har faren til gengæld ikke gået i gymnasiet, vil han måske tænke og kommentere, at det er en mærkelig måde at formulere sig. Kan han ikke bare snakke normalt?

Eksemplet er selvfølgelig karikeret, men sproget, og hvilke muligheder man har for at

bruge det også uden for gymnasiet, har stor betydning for eleverne, fortæller Susanne Murning. Hun har forsket i, hvilke muligheder elever fra gymnasiefremmede hjem har for at klare sig i gymnasiet.

”En væsentlig faktor er, hvor stor forskel der er på sproget og kulturen i hjemmet og i gymnasiet. Gymnasiet vil være nyt for alle elever, men elever fra gymnasievante hjem vil kunne genkende sproget fra hjemmet, og de vil kunne bruge de sproglige koder, de lærer i gymnasiet, derhjemme. På den måde kan

# GYMNASIETS SPROG GØR SKOLEN FREMMED FOR HÅNDVÆRKERESØNNER

Elever fra gymnasiefremmede hjem mangler ofte det sproglige grundlag for at forstå fagsproget i gymnasiet, og typisk oplever de, at det gymnasiale fagsprog ikke kan bruges udenfor skolens mure. Gymnasielærere kan ikke tage for givet, at eleverne behersker gymnasiets sprog på forhånd, siger **Susanne Murning**, der blandt andet forsker i gymnasiefremmedes muligheder i uddannelsessystemet.

de både øve sig og blive bekræftet i, at sproget er brugbart,” siger Susanne Murning.

Unge fra gymnasiefremmede hjem vil derimod gøre sig mere uforståelige derhjemme, hvis de bruger det detaljerede og ofte abstrakte sprog, de lærer i gymnasiet.

”Måske bliver de endda spurgt, om de ikke bare kan sige tingene på en ”almindelig” måde. Gymnasiets sprog bevæger eleverne væk fra hjemmemiljøet. Derfor kan de tænke: ”Hvorfor skal jeg lære det, når jeg ikke kan bruge det udenfor gymnasiet?” Sproget kommer til at fungere som et parallelsprog, som eleverne har et ambivalent forhold til at overtage. De ved, at de er nødt til at lære det for at kunne klare sig i timerne og få et godt resultat af uddannelsen. Men samtidig udtrykker de en distance til sproget med udtryk som: ’Det er som hos dronningen’, og ’det er ikke for almindelige mennesker’,” siger Susanne Murning.

## Det førfaglige halter

At den sociale baggrund er en central faktor i forhold til frafald er blevet påvist i flere undersøgelser både i Danmark og i udlandet, forklarer Susanne Murning, som dog understreger, at man ikke kan sætte lighedstegn mellem gymnasiefremmedhed og frafald.

En af de seneste undersøgelser, som påpeger sammenhængen, er fra Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, som i 2016 påviste, at sandsynligheden for at falde fra er større for elever, hvis forældre højst har en grunduddannelse eller en ungdomsuddannelse. På de gymnasiale uddannelser falder fem procent af eleverne med akademiker-forældre fra, mens det gælder 15 procent af eleverne med ufaglærte forældre, viser undersøgelsen.

Og gruppen af gymnasiefremmede elever er forholdsvis stor, viser tal i bogen, ’Når gymnasiet er en fremmed verden, Eleverfaringer – social baggrund – fagligt udbytte’, som Susanne Murning har været med til at skrive på baggrund af et stort forskning-projekt. Således har lidt over 46 procent af eleverne på HF forældre, som ikke har gået på gymnasiet. Det samme gælder HTX, mens HHX topper med knap 57 procent. For STX sniger tallet sig op på 31 procent. Bogen er fra 2009, men Susanne Murning vurderer, at tallene ikke har ændret sig markant.

Med andre ord er eleverne fra gymnasiefremmede hjem langt fra en lille ubetydelig

## Sådan siger de gymnasiefremmede elever:

### Sig det på dansk

”De snakker et fremmed sprog nogle gange, synes jeg. Men så rækker jeg da også armen op og siger: ”Ja og kan vi så lige få det på dansk.” Altså, nogle gange skal det lige bringes ned fra det der universitetsniveau, ikke også. Så siger hun så, det betyder det og det på dansk, og det ved vi ikke engang, hvad betyder. Man får sikkert gode karakterer, hvis man kan fyre dem (de svære ord) af, sige dem korrekt og bruge dem i de rigtige sammenhænge. Men hvis man så ikke kan, så sidder man der, jamen det var et ord, jeg ikke havde behov for at lære.”

### Almindelige mennesker skal forstå det

”Der er nogle lærere, der taler et fuldstændigt abstrakt sprog, som man overhovedet ikke forstår. Jeg synes nogle gange, at det skal ned på et almindeligt sprog, så almindelige mennesker forstår, hvad det er, de står og snakker om.”

Kilde: ’Når gymnasiet er en fremmed verden. Eleverfaringer – social baggrund – fagligt udbytte’

## Gymnasiefremmede vs. uddannelsesfremmede

I artiklen taler Susanne Murning konsekvent om ”gymnasiefremmede” hjem, forældre eller miljøer og ikke ”uddannelsesfremmede”, som man også støder på i undersøgelser og artikler om emnet. Uddannelsesfremmede forældre har kun taget folkeskolen, mens gymnasiefremmede sagtens kan have en uddannelse – eksempelvis som håndværker – men i sagens natur ikke har gået i gymnasiet. Eleverne fra gymnasiefremmede hjem er dermed en væsentlig større gruppe end elever fra uddannelsesfremmede hjem.

gruppe, og derfor skal gymnasielærere være bevidste om at imødekomme eleverne. Det handler blandt andet om sprog.

”Vi har meget fokus på, at eleverne skal lære at bruge fagsproget, men lærerne kan ikke forudsætte, at eleverne kender det på forhånd. Derfor skal de lære det, og det handler blandt andet om at ændre fokus lidt. I gymnasiet fokuserer man meget på at få styr på begreberne, men det tyder på, at eleverne nok skal få styr på dem. Det er i virkeligheden det førfaglige sprog, der er svært,” siger Susanne Murning og forklarer, at begrebet ”det førfaglige sprog” er lånt fra studier med tosprogede, men at det er relevant i denne sammenhæng, fordi nogle elever netop skal lære, hvad der svarer til et nyt sprog i gymnasiet.

”Det førfaglige sprog er den del af ordforrådet, som ikke er deciderede fagudtryk. Det er ord og udtryk, som mennesker, der har sproget som modersmål, typisk vil kende på forhånd, men som ofte ikke vil være kendt af de tosprogede og i denne sammenhæng af de gymnasiefremmede. Ordene opfattes ikke som faglige, men har på den anden side tilsyneladende en faglig tilknytning. I undervisningssammenhænge vil læreren sjældent være opmærksom på, at også disse ord kalder på en forklaring, men vil tværtimod bruge dem til at forklare andre faglige ord. Læreren tror derfor, hun forklarer et fagligt begreb, men eleven bliver ikke meget kloge, fordi hun heller ikke forstår det sprog, ordet bliver forklaret med,” siger Susanne Murning.

### Marker de svære ord

I bogen ’Når gymnasiet er en fremmed verden’ henviser forfatterne til en ældre norsk undersøgelse, der viser, at en stor del af de ord, som en gruppe norske lærere i grundskolen ikke betragtede som fagudtryk, ikke desto mindre kun optrådte i skolebøgerne i ét af de tre fag, der blev undersøgt. Med andre ord troede læreren i geografi, at udtrykket ikke var tilknyttet netop det fag, selv om det i en vis udstrækning var tilfældet. Det samme gjaldt fagene fysik og historie, som også blev undersøgt. Dermed er der stor fare for, at lærerne kommer til at forudsætte, at eleverne forstår noget, som de reelt ikke gør.

”Sproget i skolen er for de gymnasiefremmede elever et parallelsprog, som skal >

# Gymnasiefremmede møder flere forhindringer

Gymnasiefremmede elever kan blandt andet blive udfordret af kulturen på gymnasiet, af et individuelt læringssyn og af normerne for, hvordan man som aktiv elev agerer i et klasseværelse. Susanne Murning giver her bud på udfordringer og nogle mulige løsninger.

## Udfordring 1.

### Kulturen er individuel

Kulturen i gymnasiet er mere individuel, end eleverne har oplevet i grundskolen.

"Når eleverne afleverer en opgave, vil de i mange tilfælde få negativ kritik, hvis de har de samme fejl som en klassekammerat, og man derfor kan se, at de har lavet den sammen. Dermed bliver det svært at skabe læringsfællesskaber, for kulturen lægger ikke op til samarbejdet," siger Susanne Murning og kommer med en direkte opfordring til lærerne.

"Opfat det som udgangspunkt ikke som snyd, hvis de har de samme fejl. Man skal ikke mistænkeliggøre eleverne, men tage det som udtryk for, at de har arbejdet sammen. For hvor skal eleverne fra gymnasiefremmede hjem gå hen for at få hjælp, hvis de ikke må samarbejde med andre elever? Elever med forældre, der har lange uddannelser, får heller ikke skæld ud, fordi de har fået hjælp af far eller mor. De får snarere ros. Det handler om, hvordan man betragter fejl. Man kan gå i dialog med eleverne og give dem konstruktiv feedback i stedet for at levere opgaven tilbage med røde streger," siger Susanne Murning

## Udfordring 2.

### Elever virker passive i klasseundervisning

Nogle gymnasiefremmede elever har det svært med at række hånden op og byde ind i den traditionelle klasseundervisning.

"Man kan skabe fokus på, at det har værdi at lære sammen og at skabe læringsdialog i klasserummet, men bestemt også i grupper, for mange gymnasiefremmede bryder sig ikke om at sige noget over for hele klassen, hvorimod de er glade for gruppearbejde og deltager aktivt i det," siger hun.

Og det stopper ikke ved selve gruppearbejdet, for når en gruppe elever har samarbejdet om at løse en opgave, er det lettere at svare over for hele klassen.

"Når de har diskuteret opgaven i en gruppe, er det gruppen, der fejler sammen, hvis svaret ikke skulle være helt korrekt. Det er anderledes – og lettere at håndtere – end hvis den enkelte fejler," siger hun og tilføjer:

"Gymnasierne skal forsøge at skabe en "vi-kultur", hvor eleverne udvikler sig sammen, lærer sammen og bidrager til hinandens læring. Fokuser på, hvad man er fælles om, i stedet for på forskellighederne," siger hun.

## Udfordring 3.

### Gymnasiefremmede sætter sig på bageste række

Elever kan blive opfattet som dovne, hvis de sidder på bageste række. De aktive sidder på forreste, lyder fordommene. Derfor skal lærere være meget bevidste om, hvordan de håndterer og placerer eleverne i klasserummet.

"Der er en rangordning i klasserummet med kulturelt fastsatte fordelinger af aktive og passive pladser. Er man usikker på kulturen, sætter man sig sammen med dem, som ligner en selv – og dem, der har det svært, sætter sig på de bageste rækker. Men det er væsentligt nemmere at være aktiv, når man sidder forrest. Man kan lettere få lærerens opmærksomhed, og man bliver ikke forstyrret på samme måde, fordi man simpelthen ikke kan se mange af de andre. De gymnasiefremmede bliver ofte klemte i det her, så det er en god idé, hvis læreren ikke lader eleverne selv styre, hvor de sidder, for det har stor betydning – endnu større betydning end jeg troede, det ville have, da jeg undersøgte det i forbindelse med min ph.d.," fortæller Susanne Murning.

Læreren kan også overveje at placere gymnasieklassens borde i små øer eller stille dem op som en hestesko, fordi det vil give flere elever adgang til at sige noget i timerne.

"Bordopstillingen i en gymnasieklasse har stor betydning for elevernes mulighed for både at lære og vise, hvad de kan. Det handler om helt fysisk at give alle samme adgang til tavlen og lærerens opmærksomhed, så man ikke kan gemme sig eller slappe af i timerne på samme måde, som hvis man sidder på lange rækker," siger hun.

læres som en del af det faglige. Det kan ikke forudsættes som en præmis for at kunne lære det faglige. Lærerne er ofte ikke opmærksomme på, at der er tale om et særligt sprog, fordi de over lang tid – blandt andet på universitetet – har gjort sproget til deres eget," forklarer Susanne Murning.

Det kan være svært at forudsige præcis, hvor der vil opstå problemer med det faglige sprog, da det ofte ikke kun er enkelte ord, der volder vanskeligheder. Problemer kan også opstå på baggrund af ordstillinger og sprognormer. Samtidig har nogle ord en hverdagsbetydning, og en anden betydning når man bruger dem i en faglig sammenhæng. Det er ord som: Perspektivere, sammenligne, ambivalens og energi.

Da lærerne kan komme til at opfatte det som en selvfølgelighed, at elever forstår bestemte ord, og det samtidig kan være svært at forudsige, hvor de sproglige problemer ligger, kan det være en god idé at undersøge det. Det kan man for eksempel gøre ved at give eleverne en fagtekst og bede dem markere de ord, de er i tvivl om.

"De skal helst gøre det anonymt, så eleverne ikke frygter, at det trækker ned i deres karakterer, at de viser, hvilke ord de reelt er i tvivl om, frem for at de lader som om, de forstår flere ord, end de reelt gør," siger Susanne Murning.

I en udvidet udgave af øvelsen kan læreren bede eleverne komme med deres bud på forklaringer på de ord, der er blevet markeret som vanskelige. Nogle elever vil sandsynligvis være tæt på at komme med korrekte forklaringer af ordene, da de har en fornemmelse af, hvad de betyder, mens de for andre kan være helt ukendte. Også denne del kan foregå anonymt.

"Samtidigt er det vigtigt at gøre eleverne opmærksom på, at der er tale om en særlig sprogkultur i gymnasiet – at deres sprog ikke er forkert, men at vi bruger forskelligt sprog i forskellige kontekster, og at det er et andet sprog, der bruges i gymnasiet og i de forskellige fag. Det er heller ikke altid, at en dansk lærer og en fysiklærer forstår hinandens sprog," siger Susanne Murning.

## Ingen skal peges ud

Selvom de gymnasiefremmede har særlige problemstillinger, de skal kæmpe med, skal de ikke have særlig undervisning.

**"Sproget i skolen er for de gymnasiefremmede elever et parallelsprog, som skal læres som en del af det faglige. Det kan ikke forudsættes som en præmis for at kunne lære det faglige."**

*Susanne Murning*

## Elever skal ikke vælge frit

I artiklen "Alle elever lærer mest på forreste række", kan du læse mere udførligt om, hvad elevernes placering i klasseværelset betyder for deres mulighed for deltagelse i undervisningen – og hvad læreren kan gøre for at give alle de bedste muligheder. Artiklen blev bragt i Gymnasieforskning nr. 1 og kan findes på [gymnasieforskning.dk](http://gymnasieforskning.dk)



"Alle skal lære at bruge både fagsproget og det før-faglige sprog. Og det gavner alle at lære om det. Der er en tendens til at tale om det her emne, som om det vil blive en genfortælling for eleverne fra de gymnasievante hjem, men det er en fejltagelse. De kan ikke alt på det her felt i forvejen, så de skal også lære det," siger Susanne Murning og tilføjer, at det kan have værdi for alle elever at opleve, at sproget er forskelligt.

"Måske kan man også bringe det ind som et værdifuldt element, at man faktisk tænker og taler forskelligt. Det kan eleverne lære noget af. Alle skal helst opleve, at det, de kommer fra og bringer med sig, er værdifuldt," siger hun.

Generelt opfordrer hun lærerne til at fokusere på sproget.

"Lærerne kan gøre sproget til et fagligt element. De kan på meta-niveau fortælle eleverne om, at sproget er vigtigt og eksemplificere det ved at snakke om, hvordan man bruger sproget forskelligt i forskellige sammenhænge. Der er for eksempel forskel på, hvordan man argumenterer for noget i klasseværelset, og når man står på et gadehjørne sammen med vennerne," siger Susanne Murning. ●

**Susanne Murning** er ph.d. fra Aarhus Universitet, og har siden forsket i unge og uddannelse hos Center for Ungdomsforskning og senere på Københavns Universitet. En stor del af forskningen kredser om de gymnasiefremmedes muligheder i gymnasiet.

## Læs mere på [gymnasieforskning.dk](http://gymnasieforskning.dk)

- *Når gymnasiet er en fremmed verden: Eleverfaringer – social baggrund – fagligt udbytte:* Lars Ulriksen, Susanne Murning & Aase Bitsch Eggensgaard
- *Alle elever lærer mest på forreste række.* Interview med Susanne Murning
- *Fra gymnasiefremmed til student – større fagligt udbytte for elever fra gymnasiefremmede miljøer:* Aase Bitsch Eggensgaard, Susanne Murning, Lars Ulriksen & Birgitte Simonsen